

УДК 021:061.3:94(477)''1926''

В. Ю. Соколов,

кандидат історичних наук, головний бібліотекар
Національної парламентської бібліотеки України
вул. М. Грушевського, 1, м. Київ, 01008, Україна
тел.: (044) 278 85 12
e-mail: socolv@i.ua

ПИТАННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НА ПЕРШОМУ ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ З'ЇЗДІ БІБЛІОТЕЧНИХ РОБІТНИКІВ (1926): РІШЕННЯ ТА ТРУДНОЩІ ВТІЛЕННЯ (ДО 90-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ З'ЇЗДУ)

На основі аналізу резолюцій Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників (1926), а також наукових публікацій, досліджено зміст і сутність доповідей та обговорень делегатами з'їзду питання про бібліотечні об'єднання, а також значення його рішень для розвитку як самих бібліотечних об'єднань, так і бібліотечної справи в Україні в цілому. В статті в загальних рисах досліджено особливості створення та функціонування бібліотечних об'єднань та їхнє місце у бібліотечному будівництві у другій половині 1920-х рр.

Ключові слова: 1920-ті рр., Україна, бібліотечна справа, історія бібліотечної справи, бібліотечні з'їзди, бібліотечні об'єднання, Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників.

Матеріали Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників 1926 р. неодноразово привертала увагу вітчизняних бібліотекознавців. Про важливе значення цієї події свідчить той факт, що в 2006 р. у ХДНБ імені В. Г. Короленка було здійснено окреме наукове дослідження «Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотекарів та ХДНБ імені В. Г. Короленка» [10, с. 61]. Певні аспекти роботи з'їзду, окремі питання, що розглядалися на з'їзді або вивчення його значення для розвитку вітчизняної бібліотечної справи в цілому досліджувалися в працях Н. Білополої, Л. Ворон, Л. Дубровіної, І. Дьомкіна, С. Зворського, Н. Капустіної, Л. Одинокі, О. Онищенко, П. Рогової, В. Сєдих, С. Сірополка та ін. Отже, актуальність вивчення діяльності та матеріалів зазначеного з'їзду зумовлена важливістю переосмислення та аналізу переломних історичних подій у становленні вітчизняної бібліотечної справи 1920-х рр. для подальшого розвитку теорії і практики бібліотечного будівництва, української освіти та культури в цілому. Кожне питання, що розглядалося на з'їзді мало визначне і вирішальне значення для розвитку певних галузей бібліотечної справи того часу. Зокрема, неабиякий інтерес і значущість мало питання про розвиток бібліотечних об'єднань в Україні. У середині 1920-х рр. про особливості створення, організацію та функціонування бібліотечних об'єднань писали І. Вугман, Ф. Доблер, В. Звездін, Л. Коган, М. Осипов, М. Смушкова, Н. Фрідьєва та

ін. Окремі аспекти вивчення діяльності бібліотечних об'єднань в Україні були в центрі уваги сучасних вітчизняних дослідників (праці Т. Рубанової, Г. Солоїденко, В. Ступак, Ю. Трач та ін.). **Метою** запропонованої статті є дослідження історичних передумов, соціально-політичних та культурних чинників створення та функціонування бібліотечних об'єднань, вивчення змісту і сутності доповідей та обговорень питання про розвиток бібліотечних об'єднань в Україні на Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників 1926 р. та значення його рішень для розвію як самих бібліотечних об'єднань, так і бібліотечної справи в Україні в другій половині 1920-х рр. в цілому.

1-го червня 1926 р. для вирішення подальших практичних завдань розвитку бібліотечного будівництва в Україні було скликано Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників, організований клубно-бібліотечним відділом Управління політосвіти Наркомату освіти УСРР. З'їзд відбувався майже протягом тижня в урочистій атмосфері у Харкові на базі однієї з найбільших бібліотек України того часу – Харківської громадської бібліотеки імені В. Г. Короленка (нині – Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка). На зазначеному форумі були сформульовані важливі організаційні завдання бібліотечного будівництва в Україні з урахуванням потреб робітничого та селянського читача в контексті планів соціалістичного будівництва [17, с. 6]. З переліку питань, що обговорювалися на з'їзді (робота з читачами, методи вивчення читацьких інтересів, культурно-масова робота бібліотек, створення бібліотечних об'єднань, підготовка кадрів для бібліотек, забезпечення книгами дітей та ін.) можна стверджувати, що робота в масових бібліотеках набрала значних масштабів, а бібліотечне будівництво вийшло на рівень необхідності узагальнення емпіричного матеріалу та теоретико-методологічного вирішення питань, що виникали в повсякденній бібліотечній практиці.

Делегатів з'їзду привітали: секретар ЦК КП(б)У В. Затонський (1888-1938), заступник Наркомосвіти А. Приходько, голова профспілки Робос (Робітники освіти) О. Мізерницький, представники Головополітосвіти (Головного політико-освітнього комітету) РСФРР І. Цареградський та З. Шнеєрсон [32, с. 65]. Після привітань делегати з'їзду приступили до роботи в пленарних та секційних засіданнях. Вони розглянули стан і перспективи бібліотечного будівництва в республіці, питання роботи з масовим читачем і методи вивчення його інтересів, особливості обслуговування дітей і підлітків, формування книжкового ядра бібліотеки, проблеми організації предметного каталогу, необхідності широкого впровадження методів раціоналізації бібліотечної роботи, централізованої обробки книг, централізації бібліотечної мережі та усунення зайвого паралелізму бібліотечних процесів, підготовки і перепідготовки бібліотечних кадрів тощо. За основними доповідями (їх автори – відомі діячі бібліотечної справи і бібліотекознавства: Д. Балака (1894-1971), Б. Борович (1883-1938), І. Вугман (1890-1964), Г. Марголіна (1888-1960), Я. Розанов (1889-1936), В. Шенфінкель (1867-1928) та ін.) було прийнято низку конструктивних резолюцій і постанов,

що мали загально-організаційний і методичний характер. Видані в 1927 р., ці документи декілька років визначали зміст і спрямованість діяльності бібліотек в Україні.

Делегати з'їзду констатували тенденцію до зростання бібліотечної мережі на організаційно-планових державних засадах; підвищення вагомості ролі бібліотек системи Наркомосу (Наркомосвіти) у розвитку освіти; важливість посилення тісної праці бібліотекарів з педагогічними працівниками та ін. Хоча на з'їзді розглядалися, в більшості, питання організації роботи бібліотек масового користування, його рішення стосувалися діяльності всіх книгозбірень країни – як масових, так і наукових, військових, профспілкових та ін. На з'їзді зазначалося, що з середини 1920-х рр. в Україні намітився значний зріст активності у бібліотечній практиці. Найголовнішими завданнями бібліотечної справи було намічено кооперацію роботи та об'єднання громадських організацій, які займаються бібліотечним обслуговуванням, централізацію та координацію бібліотечної діяльності різних відомств, посилення методичного керівництва бібліотек, планування, контроль та перевірку всіх ланок бібліотечної діяльності.

Кожна доповідь на Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників була своєрідним підсумком роботи на певній ділянці бібліотечного будівництва за роки Радянської влади в Україні та розгорнутою пропозицією з відповідного питання побудови шляхів подальшого розвитку бібліотечної справи. На секційних засіданнях з'їзду, окрім обговорення пленарних докладів, було заслухано низку спеціальних доповідей. В організаційно-технічній секції заслухано доповіді: «Комплектування робочого книжково-бібліотечного ядра» О. Прозоровської (Харків); «Предметний каталог» Д. Балики (Київ) і співповідь на цю ж тему Б. Боровича (Харків); «Самоосвіта та роль в ній бібліотеки» Л. Когана (Одеса); «Про довідкову роботу» Т. Акаловської (Харків). В секції перепідготовки бібліотечних робітників були представлені такі доповіді як: «Підготовка та перепідготовка бібліотечних робітників на Україні» О. Троїцької (Харків) та «Бібліотечні об'єднання» Л. Когана (Одеса). В секції державних бібліотек: «Про завдання кабінетів марксизму-ленінізму» Я. Розанова (Київ); «Бібліографічна робота державних бібліотек» Б. Боровича (Харків); «Статут державної бібліотеки» І. Вугмана (Одеса). В секції дитячих бібліотек: «Бібліотечна робота серед дітей» та «Науково-дослідча робота над вивченням дитячої бібліотечної роботи» Г. Марголіної (Київ); «Розповідання в бібліотечній роботі серед дітей та підлітків» В. Бер (Одеса) [2, с. 80]. Активна робота секцій викликала значний інтерес делегатів з'їзду. Особливо жваві дискусії відбувалися на обговоренні доповіді про бібліотечні об'єднання Л. Когана, де були присутні більше половини делегатів з'їзду [12, с. 51].

Професійні бібліотечні організації у різні періоди мали різні найменування. На початку ХХ ст. вони називалися товариствами. У 1920-ті рр. було прийнято назву «бібліотечні об'єднання», хоча в цей період поряд з об'єднаннями продовжували діяти асоціації та товариства бібліотекарів. Бібліотечні об'єднання – це

громадські професійні організації, до яких входили працівники від багатьох книгозбірень міста, що здійснювали, в більшості, координацію діяльності та методичне керування бібліотеками певного регіону; професійну підготовку та перепідготовку фахівців; проведення та організацію науково-дослідної роботи книгозбірень. Виникнувши стихійно, зазначені організації знайшли позитивну підтримку зі сторони Головополітосвіти. У «Положенні про об'єднання бібліотечних працівників на місцях» (1922) встановлювалося обов'язкове членство в бібліотечних об'єднаннях працівників всіх типів і видів бібліотек та визначалося повне їх підпорядкування керуючим структурам політосвіти. Основними причинами, що викликали до життя бібліотечні об'єднання були дефіцит кваліфікованих бібліотечних кадрів і різке скорочення апарату органів управління бібліотечною справою [21, с. 9-10]. Відповідно і в діяльності об'єднань виділялися два основні напрями роботи: підвищення кваліфікації кадрів і адміністративно-організаційна робота в галузі бібліотечної справи. Організаційна структура бібліотечних об'єднань, в основному, складалася із загальних зборів як вищого керівного органу та президії, яка обиралася на певний термін і здійснювала поточне керівництво. На жаль, президія, хоча, формально, і обиралася, часто її склад, фактично, не змінювався [20, с. 60]. Президія повинна була займатися, в більшості, питаннями адміністративно-організаційного характеру, щоб не захаращувати діяльність біб'єднань зайвими, відволікаючими від основної роботи, справами [8, с. 68].

Спочатку увага бібліотечних об'єднань акцентувалася на самопідготовці та перепідготовці бібліотекарів, яка передбачала політзаняття для працівників бібліотек та підвищення їх професійної кваліфікації. Як правило, в кожному об'єднанні створювався гурток політграмоти і гуртки (секції) з організаційних і методичних питань бібліотечної роботи [20, с. 61]. Форма доповідей із подальшим обговоренням була незабаром замінена семінарськими заняттями. Навчання в політичному і бібліотечних гуртках проводилося, як правило, щотижня [24, с. 57]. Гуртки в середньому складалися з 20-25 осіб [26, с. 27]. Крім того, були щомісячні загальні збори, на яких відбувалися дискусії з питань, що становлять інтерес для більшості членів об'єднання. Робота з підвищення кваліфікації бібліотекарів мала певні переваги в умовах, коли в країні спеціальна література видавалася малими тиражами, коли тільки почали відкриватися перші спеціальні навчальні заклади. У першій половині 1920-х рр. бібліотечні об'єднання під тиском органів політосвіти були змушені займатися питаннями приймання та звільнення з роботи, складанням доповідей, планів, звітів, розробкою програм проведення різних кампаній, свят, тижнів, днів та інших заходів, що призводило до перевантаження їхньої діяльності дріб'язковою роботою [20, с. 61]. На початковому етапі свого розвитку бібліотечні об'єднання були, по суті, єдиним каналом пропаганди і розповсюдження бібліотечних знань. Навіть у 1926 р. бібліотекознавці О. Казакевич та О. Пермський на сторінках провід-

ного періодичного видання «Красный библиотекарь» зазначали, що бібліотечні об'єднання залишаються головною школою бібліотекаря-політпросвітника та потужним засобом покращення бібліотечної справи [9, с. 1]. Об'єднання намагалися самотужки вирішувати певні проблеми побутового та соціального характеру (охорона праці, захист прав бібліотекарів, узгодження тарифів та ін.), але вони зустрічали запеклий опір з боку профспілкових органів, які вбачали в цьому прагненні замах на права профспілок. Виконуючи в якійсь мірі управлінські функції, бібліотечні об'єднання, тим не менше, були позбавлені владних повноважень, тому зазначена діяльність не мала під собою юридичних підстав, а отже, і конкретного ефекту. У «Положенні про бібліотечні об'єднання» 1924 р. чітко визначалося, що бібліотечні об'єднання створювалися з метою допомоги, в першу чергу, органам політосвіти, координації роботи міських бібліотек, підготовки та перепідготовки кадрів, налагодження методичної роботи [22, с. 11]. Певною мірою, суперечливе і запутане становище бібліотечних об'єднань стало предметом спеціальної дискусії, що розгорнулася в середині 1920-х рр. на сторінках часопису «Красный библиотекарь» та у якій брали участь провідні бібліотекознавці та практики бібліотечної роботи того часу (І. Вугман, В. Звездін, Л. Коган, М. Осипов, М. Смушкова, Н. Фрідьева та ін.). Головна мета дискусії полягала в осмисленні програмних документів, що регулюють діяльність об'єднань, глибокому аналізу практики їхнього функціонування та пошуку шляхів виходу з кризового стану. Дискусія, хоча формально і не отримала завершення, мала велике значення. Вона довела, що бібліотечні об'єднання, навіть у недосконалій формі, були потрібні бібліотекарям. Учасники дискусії прийшли до висновку, що ті нескладні форми організації їх діяльності, які застосовувалися на етапі створення об'єднань, мають потребу в зміні та розвитку. Слід було більш чітко визначити взаємини бібліотечних об'єднань з керівними структурами політосвіти і профспілками. Крім того, зазначалося, що назріла необхідність розробки більш глибокого і детального «Положення про бібліотечні об'єднання», яке визначило б їх права та обов'язки, статус, структуру та зміст діяльності, сформулювало б основні завдання на найближчу та більш віддалену перспективу [20, с. 61].

Одним з корифеїв у вивченні організації та функціонування бібліотечних об'єднань, делегатом з'їзду та активним учасником вищезазначеної дискусії був видатний вітчизняний бібліотекознавець І. Вугман (1890-1964), на думку якого об'єднання бібліотечних працівників повинні бути виключно організаціями професійними, оскільки відкрите професійне «самовизначення» бібліотечних працівників сприятиме посиленню їхньої загальної фахової активності [3, с. 58]. Прагнучи подолати замкнутість бібліотечних об'єднань, І. Вугман запропонував утворити асоціацію бібліотек як добровільну організацію, спілку бібліотек, незалежну від їхньої відомчої приналежності, головною метою якої могло б стати колективне вирішення питань і завдань, спільних для всіх бібліотек. Необхідність створення саме асоціації бібліотек, а не бібліотекарів, він ар-

гументував тим, що бібліотека є юридичною особою, розпорядником певних коштів, які необхідні для виконання будь-якого практичного завдання.

Члени бібліотечних об'єднань проводили як загальноміські, так і губернські (після реформування губерній в 1925 р. – окружні) бібліотечні конференції, де вирішувалися проблеми підвищення політичного, загального культурного розвитку та професійного рівня бібліотекарів, питання організації пересувних бібліотек, різноманітних тематичних книжкових виставок, надання методичної допомоги бібліотекам регіону тощо. Члени об'єднань укладали тематичні та предметні каталоги, які у друкованому вигляді поширювалися серед сільських бібліотек. Проте, більшість повітових та сільських бібліотекарів не мали зв'язків з центрами та міськими бібоб'єднаннями, не отримували методичну допомогу або отримували її випадково, несистематично [9, с. 1]. Міські бібліотечні об'єднання повинні були стати тим ядром, навколо якого будуть організовані сільські бібліотекарі. У середині 1920-х рр. в Україні бібліотечні об'єднання були створені в Артемівську, Євпаторії, Сімферополі, Херсоні, Миколаєві, Кіровограді, Маріуполі та у багатьох інших містах [26, с. 28]. У різні періоди свого розвитку бібліотечні об'єднання або розширювали, або звужували свої повноваження та завдання, але основними їх завданнями залишалися: об'єднання та координація бібліотечної роботи; обмін досвідом між бібліотекарями та встановлення виробничих зв'язків між бібліотеками; спільне опрацювання питань практичної діяльності бібліотек та методів бібліотечної роботи; вирішення проблем з підвищення кваліфікації бібліотекарів, а також професійних питань щодо встановлення норм праці, зарплати тощо; налагодження постійного зв'язку з структурами Наркомосу. Бібліотечні об'єднання допомагали здійснювати наукові дослідження в галузі бібліотекознавства, зокрема щодо вивчення читачів (робітників, селян, службовців та ін.), значення книги як джерела знань, своєрідності бібліотечної роботи з дітьми, особливостей комплектування книжкового ядра та ін. Вивчення книги, як правило, було пов'язано з дослідженням книжкового ядра та обізнаністю з новими виданнями [6, с. 3]. Фактично, бібліотечні об'єднання здійснювали методичне керівництво бібліотеками певного району чи регіону, надаючи практичну допомогу бібліотекам, організовуючи спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації працівників бібліотек. Проте їх правовий статус, організаційна структура та функції ще не були чітко визначені, про що неодноразово писали на сторінках періодичних видань та зазначали на різних дискусіях і конференціях.

На Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників 1926 р., під час обговорення діяльності бібліотечних об'єднань, делегати форуму висловлювали важливі конструктивні ідеї про необхідність демократизації їхньої організаційної структури, про удосконалення форм і методів роботи, про небезпечну тенденцію щодо уніфікації правил, форм і методів діяльності бібліотечних об'єднань та ін. Цікаво, що до питання про бібліотечні об'єднання делегати з'їзду неодноразово поверталися також при обговоренні інших допо-

відей і повідомлень [12, с. 51]. У доповідях та обговореннях на з'їзді неодноразово зазначалося, що бібліотечні об'єднання повинні охоплювали всіх працівників бібліотек, звичайно, на добровільних засадах професійної зацікавленості робітників. Делегати з'їзду в резолюції постановили створювати об'єднання у кожному місті. Під час обговорення питань, що торкалися діяльності бібліотечних об'єднань, учасники з'їзду часто ототожнювали зазначені громадські організації з виробничими нарадами, де колективно вирішуються організаційні та методичні питання бібліотечної справи, науково-дослідної роботи бібліотек, професійної підготовки кадрів, бібліотечного побуту та виробництва в цілому. У своїй доповіді про бібліотечні об'єднання Л. Коган на з'їзді зазначав, що дані громадські організації мають, в більшості, практичний характер, тобто, фактично, виконують функції виробничої організації, а не суто професійної чи бюрократичної, як певна частка апарату Політосвіти [19, с. 86-87; 12, с. 53]. Доповідач повідомив, що спроби використовувати об'єднання як певну структуру бюрократичного апарату Політосвіти зазнавали краху. Не може бути громадського об'єднання там, де його члени вбачають в своїх товаришах адміністраторів [1, с. 55]. Виробничі функції бібліотечних об'єднань пов'язані, в першу чергу, з питаннями методичної роботи та підготовки і перепідготовки фахівців. Діяльність бібліотечних об'єднань повинна бути побудована так, щоб бібліотекарі – члени об'єднань, опрацьовуючи методичні питання, на практиці підвищували свою кваліфікацію. За думкою доповідача найбільш активно працюють бібліотекарі, що є членами бібліотечних об'єднань, що також підтверджували і виступи учасників з'їзду – членів бібоб'єднань, які вирізнялися більшою зваженістю та критичністю [12, с. 51]. З'їзд більше схилився до посилення спільної праці бібліотечних об'єднань та структур політосвіти. Було ухвалено, що бібліотечні об'єднання повинні функціонувати в певній єдності з політикою та завданнями організаційного центру. Делегати з'їзду постановили, що організаційним центром бібліотечних об'єднань повинна бути центрально-округова бібліотека або Кабінет політосвітробітника. Проте, Кабінети політосвітробітника (зокрема, бібсекції кабінетів) існували далеко не всюди, а де й були, то існували тільки на папері, були не життєздатні та часто ледве працювали як бюрократичні офіційні установи. На відміну від них, значні великі Кабінети бібліотекарів, що дійсно були живими методичними центрами бібліотечної роботи, як правило, були творіннями саме бібліотечних об'єднань [28, с. 65]. Своєрідним штабом і базою бібліотечних об'єднань, за думкою доповідача, можуть бути саме Кабінети бібліотекаря, що утворювалися в той час. Наприклад, Кабінет бібліотекаря, що був створений зусиллями Київського бібліотечного об'єднання, мав 450 видань з політосвітробітництва та бібліотекознавства і згодом перетворився у великий методичний центр [25, с. 26]. На початку 1930-х рр. він мав вже біля двох тисяч книг з бібліотечної та політосвітньої роботи [26, с. 28]. В своїй доповіді на з'їзді Л. Коган зазначав, що бібліотечні об'єднання слід розподіляти на секції

там, де існують бібліотеки різних типів (наукові, політосвітні (масові), профспілкові, військові та ін.). Організація секцій можлива за трьома напрямками: за об'єктом праці (наприклад, секція методики роботи, секція роботи з самоосвіти, секція з пересувної роботи та ін.), за характером праці (типом бібліотек, наприклад, секція наукових бібліотек, секція клубних бібліотек та ін.), за національною ознакою (секція єврейська, німецька та ін.). За звичай, об'єднання використовували всі три напрями, що призводило до певної плутанини в роботі. Ще більш погіршувало діяльність об'єднань розподілення секцій за методами роботи. На з'їзді за найбільш доцільний, визначено перший напрям (організація секцій за об'єктом праці, окрім дитячих бібліотек, що мають окрему секцію), який дозволяв запобігти паралелізму в роботі [19, с. 86-87]. Секційна структура роботи бібліотечних об'єднань доцільна там, де кількість членів становила більше 10-20 осіб. Невеликі об'єднання повинні працювати в режимі пленуму. На з'їзді зазначалося, що непогано зарекомендували себе такі методи роботи як гуртки та комісії. Комісії з 3-5 осіб готували одну або дві доповіді на місяць, що зачитувалися на пленарній нараді об'єднання. Після розгляду на нараді, якщо було прийняте відповідне рішення, доповідь роздруковували і розсилали у бібліотеки або готували її до читання на міській конференції, які проводили, як правило, раз на місяць. Гуртки також активізували діяльність членів об'єднання. В більшості, створювалися гуртки з вивчення читачів, книги, марксистської літератури, створення плакатів та ін. У 1926 р. у плани роботи кожної бібліотеки було внесено питання вивчення читача [31, с. 2]. А в другій половині 1920-х рр. перед бібліотечними об'єднаннями вже постало завдання організованого, планомірного та систематичного вивчення читача на кожному адміністративно-територіальному рівні. В своїй доповіді Л. Коган повідомляв, що ефективність роботи об'єднань залежить від добре продуманого плану, злагодженості дій складу президії, активності всіх членів об'єднання. Бібліотечні об'єднання не повинні переважуватися дрібними справами, не створювати велику кількість секцій, щоб не розпорошувати сили, не братися за непомірні завдання, що виходять за межі їхнього функціонування і компетенції. Доповідач зазначав, що за старим «Положенням про бібліотечні об'єднання» (1924) головою президії об'єднання обирається особа з числа бібліотечних інспекторів або завідуючих центрально-округовими бібліотеками. Для посилення демократичних основ діяльності об'єднань Л. Коган запропонував делегатам з'їзду встановити повну виборність усіх органів та керівних осіб бібліотечних об'єднань. З'їзд та представники Головополітосвіти України погодилися з цією пропозицією [12, с. 55]. Обов'язки президії бібліотечних об'єднань залишилися без змін: керівництво роботою всіх секцій, затвердження планів, допомога бібліотечній інспекції в проведенні політосвітніх заходів. Президія повинна бути тільки виконавчим органом, координуючи роботу секцій, та слугувати зв'язком між об'єднаннями і структурами Головополітосвіти. Основними формами роботи бібліотечних об'єднань, за рі-

шенням з'їзду, повинні були бути бібліотечні конференції, семінари, гурткові заняття, секційні зібрання, які сприятимуть підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників та більш раціональній організації бібліотечної справи. Складним і до кінця не вирішеним залишалось питання взаємодії бібліотечних об'єднань різних рівнів (центральної міст, міських округових та районних). Зв'язок між ними здійснювався за допомогою обміну протоколами, звітами, засобами листування, посередництвом семінарів, конференцій, з'їздів. Координація їхньої діяльності не була ще остаточно вирішена, проте вже зазначалося, що основним недоліком у цьому відношенні було безпосереднє підпорядкування нижчих за ієрархією об'єднань – вищим, що призводило до скоювання активності та ініціативи членів даних організацій. Також на з'їзді серед недоліків роботи бібліотечних об'єднань визначали неповне охоплення всіх міських бібліотекарів, недостатня увага до потреб сільських бібліотек, відсутність належної плановості в діяльності, відрив теорії від практики та від актуальних практичних завдань роботи бібліотек та від соціалістичного будівництва в цілому, пасивність окремих членів об'єднань, розподіл членів об'єднань на керівних і керованих, відсутність ефективного обліку роботи всіх членів бібліотечного об'єднання. Для залучення всіх бібліотекарів до роботи в об'єднаннях пропонувалося вводити в колективні угоди додатковий пункт про виділення певного робочого часу для роботи в бібліотечному об'єднанні (наприклад, один день на тиждень для міських бібліотекарів, два дні на місяць – для працівників районних бібліотек). Справа в тому, що робота в гуртках або в секціях об'єднань відбувалася, в більшості, у позаслужбовий час. Методична робота бібліотечних об'єднань базувалася на бібліотечній секції Кабінету політосвітробітника. Делегати з'їзду зазначали, що підвищення ефективності бібліотечної роботи буде суттєве тоді, коли у центрі уваги діяльності бібліотечних об'єднань будуть не тільки бібліотечні працівники, що в секціях і гуртках опрацьовують певні питання, а й організація роботи самих бібліотек, коли головним стрижнем діяльності об'єднань будуть виробничі завдання кожної окремої бібліотеки. За рік до з'їзду, бібліотекознавець В. Звездін зазначав, що головною метою бібліотечних об'єднань повинно бути підвищення ефективності роботи бібліотек шляхом виконання ряду практичних завдань, що, в свою чергу, можливо тоді, коли кожний член об'єднання буде автором і творцем певних заходів, що регулюють діяльність даних громадських організацій [7, с. 44]. Теж саме зазначалося і на Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників. Делегати з'їзду ухвалили «Положення про бібліотечні об'єднання» та доручили клубно-бібліотечному відділу Головополітосвіти України разом з Центральним бюро профспілки Робос удосконалити та доопрацювати зазначене Положення. Пропозиції Л. Когана щодо організації сільських бібліотечних об'єднань з'їзд відхилив як передчасні, оскільки створювати паралельні міським бібліотечні об'єднання було б неправильним, тому що сільські об'єднання, не маючи цементуючого ядра, були б нежиттєві та нее-

фективні. Делегати з'їзду вирішили відкласти це питання до наступного бібліотечного з'їзду, який, на жаль, так і не відбувся. В обговореннях рекомендувалося створювати в бібоб'єднаннях окремі сільські секції або продовжувати розвивати їхню роботу там, де вони вже існують.

На жаль, в другій половині 1920-х рр. ідеї розвитку бібліотечних об'єднань не були прийняті широкою бібліотечною громадськістю і головне – органами державного управління бібліотечною справою. Вже в інструкції Головополітосвіти «Про підготовку та перепідготовку бібліотечних працівників» 1925 р. не передбачалося розмежування діяльності бібліотечних об'єднань з структурами політосвіти і профспілок [16, с. 27-31]. Тобто діяльність бібліотечних об'єднань в питаннях політосвіти та профроботи мала певне дублювання дій. Якщо раніше заняття політграмотою в бібліотечних об'єднаннях було ледве не на першому місці, з другої половини 1920-х рр. як в інструкціях Головополітосвіти, так і в працях бібліотекознавців, питання політичної підготовки бібліотекарів, що вирішувалися даними об'єднаннями, не схвалювалися. Майже в той самий час, коли відбувалася робота з'їзду, завідувачка бібліотечним відділом Наркомосу, головний редактор журналу «Красный библиотекар» М. Смушкова у своїх публікаціях зазначала, що ці об'єднання не повинні займатися питаннями політ підготовки, організаційними та професійними питаннями, які відносяться до сфери діяльності профспілок та Головополітосвіти [23, с. 4]. На її думку, бібліотечні об'єднання – це, в першу чергу, методичні організації з професійної перепідготовки кадрів.

Один з провідних теоретиків 1920-х рр. з питань діяльності даних об'єднань Фріда Доблер (1890-1973) у другій половині 1926 р. (тобто вже після з'їзду) писала, що в проекті нового «Положення про бібліотечне об'єднання» зазначено, що «заняття політграмотою не є завданням бібліотечного об'єднання» [5, с. 15]. «Займатися політекономією, вивчати історичний матеріалізм – для всіх бібліотекарів необхідна та серйозна справа, але не для цього створені бібоб'єднання. [...] Вивчення поточних політичних подій є лише службовим моментом, а не самостійною метою занять», – зазначала дослідниця. Для цієї роботи, за думкою Ф. Доблер, доцільно залучати партійних доповідачів. Не можна зводити політичний зміст роботи бібліотечного об'єднання, яке повинно вирішувати політичні завдання більш масштабно, до діяльності гуртка з політграмоти. Зрозумівши політичне завдання, об'єднання повинно вирішувати його доступними для нього бібліотечними методами. Проте, деякими працівниками пропонувалося взагалі зняти з бібліотечних об'єднань політосвітню роботу губернського рівня, що вимагала масштабних підходів, оскільки досвід доводив, що така робота часто нав'язувалася самими органами політосвіти, тобто необхідно було б розробити циркуляр Головополітосвіти, який забороняв би органам політосвіти нав'язувати бібоб'єднанням невластиву їм роботу та перекладати на них свої функції. Інакше об'єднання перетворюються у довідку колегію при політосвіті. Якщо працівники політосвіти, в деяких випад-

ках, не зможуть справитися з цією роботою власними силами, вони можуть запросити до неї фахівців центрально-округової бібліотеки, яка є, на відмінну від бібоб'єднань, державною установою [1, с. 55]. Проте, на думку більшості бібліотекознавців того часу, так само як і делегатів Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників, найбільш доцільною та ефективною формою взаємодії бібліотечних об'єднань та органів політосвіти була б співпраця на основі взаємоповаги та ділового співробітництва. Незважаючи на інструкції 1925-1927 рр., багато об'єднань продовжувало працювати в напрямі творчих пошуків колективної організації праці та добилися значних результатів, що можна прослідкувати на прикладах діяльності Київського та Одеського бібліотечних об'єднань, які репрезентували в своїх містах бібліотеки, незалежно від їхнього типу і виду. Наприклад, Київська міська мережа бібліотек у 1926-1927 рр. складалася з великої центральної, дев'яти районних (70 тис. книг та 12 тис. постійних читачів), 19 профспілкових, п'яти самостійних дитячих бібліотек [14]. До цього слід додати ще десятки бібліотек при школах, клубах, вузах, наукових, військових, профспілкових та інших спеціальних бібліотек. Загалом, Київське бібліотечне об'єднання, що було створено при Політосвіті у 1924 р. для вивчення стану бібліотечної роботи, побуту бібліотекарів Київщини; розвитку методики бібліотечної роботи; організації підвищення кваліфікації працівників; проведення певних експериментів і дослідів у галузі бібліотечної справи та бібліотекознавства та ін., у 1926 р. охоплювало 229 бібліотечних працівників (181 жінка і 48 чоловіків) та мало три секції: секція бібліотекарів дитячих бібліотек; секція бібліотекарів, що обслуговували масового дорослого читача (бібліотек політосвіти та профспілок); секція бібліотекарів спеціальних бібліотек (академічних та вишів). З 229 бібліотечних працівників 79 було з політосвітніх бібліотек, 50 – з профспілкових, 39 було безробітних бібліотекарів, 26 – бібліотекарів-практикантів та 35 – представників інших бібліотек, в тому числі академічних і вишів [30, с. 90]. Президія Київського бібліотечного об'єднання складалася з семи осіб та збиралася щотижня. Рада Київського бібліотечного об'єднання, що працювала при Губполітосвіті, кожні три місяці складала план роботи, який затверджувався на конференціях, що проходили щомісяця. На основі аналізу досвіду бібліотек м. Києва в об'єднанні були розроблені положення про бібліотечні ради, форми звітності, підготовлено та проведено п'ять загальноміських конференцій [25, с. 25]. У 1926 р. Київським об'єднанням було проведено 14 лекцій: чотири – з української літератури, по дві – з філософії, політекономії та з річниці революції 1905 р., по одній – з еволюційної теорії, педагогічній психотехніки та ін. Було також проведено конференцію з питань НОП (Наукової організації праці) у бібліотечній роботі. У Київському бібліотечному об'єднанні працювало сім гуртків з вивчення: марксистської української книги; сучасних проблем марксизму (керівник – Я. Розанов, що приймав активну участь у роботі з'їзду); філософії; революції 1905 р.; сучасної художньої літератури українською та російською мовами. Були також гуртки

марксистської самоосвіти; єврейської бібліографії; живої газети «Самоучка» для агітації за самоосвіту; плакатного мистецтва. Як бачимо, політосвіта займала значне місце в діяльності бібоб'єднання. Крім гуртків працювало ще п'ять комісій з: НОП'у в бібліотечній роботі; самоосвіти; проробки резолюцій Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників у справі вивчення читача (керівники відомі бібліотекознавці і учасники з'їзду – Д. Балака та Н. Фридьєва); вивчення резолюцій з'їзду в справі пересувної роботи; вивчення питань організації об'єднання [30, с. 90]. Цікаво, що при Київському бібліотечному об'єднанні діяли також курси з вивчення української мови, які у 1926 р. відвідувало 96 осіб, з яких 68 – успішно завершило навчання. Базою для роботи об'єднання був Кабінет бібліотекаря (бібліотечна секція Кабінету політосвітробітника), який згуртував навколо себе методичний актив об'єднання [29]. Силами зазначеного Кабінету на основі семінару, що тривав дев'ять місяців, було підготовлено у 1926 р. 22 бібліотекаря (всього на семінарі брали участь 144 особи). Зазначимо також, що активну участь у роботі Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників (1926) приймали 10 членів Київського бібліотечного об'єднання, двоє з яких було керівниками секцій, сім – активно працювали в комісіях, п'ятеро – доповідачами, які ознайомили делегатів з'їзду з питаннями вивчення читачів, організації предметного каталогу, бібліотечної та науково-дослідної роботи дитячих бібліотек, діяльності кабінетів та відділів марксистсько-ленінізму в бібліотеках [12, с. 51].

Одеське бібліотечне об'єднання, так само як і Київське, активно займалося професійною бібліотечною, політосвітньою, культурно-масовою та загальноосвітньою роботою. Наприклад, при Одеському об'єднанні у 1925 р. було утворено окрему українську секцію, що ставила перед собою завдання ознайомлення одеських бібліотекарів та читачів з розвитком української культури. В секції було організовано декілька курсів з різних галузей українознавства, було проведено низку доповідей, лекцій, творчих вечорів, виставок української книги, що викликало велике зацікавлення одеських бібліотекарів [27, с. 164]. Загалом при Одеському об'єднанні працювало шість секцій: бібліотечної самоосвіти, методична, дитяча, пересувна, українська та єврейська секції. У 1925–1926 рр. в об'єднанні було проведено більше 340 зборів, лекцій, семінарів, занять гуртків. Президія даного об'єднання, що складалася з 17 осіб, збиралася протягом року 20 разів [11, с. 90]. У зазначений час завдяки роботі членів об'єднання було також видано два подвійних номери «Бюлетеня Одеського Бібліотечного Об'єднання» (Одеса, 1924-1926), що були присвячені розвитку бібліотекознавства. Силами членів Одеського бібліотечного об'єднання було складено «Русско-украинский словарь библиотечной терминологии», що мав більше тисячі термінів [26, с. 27]. До речі, на Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників брали також активну участь 10 осіб з Одеського бібліотечного об'єднання, з яких двох було обрано до Президії з'їзду, двох – головами секцій, одного – головою комісії, п'ять осіб зачитали сім доручених їм

доповідей [11, с. 90]. Діяльність зазначених об'єднань мала велике значення у вирішенні питань координації роботи бібліотек в Україні, організації та створенні бібліотечних об'єднань та розвитку бібліотечної справи в цілому. Проте, поступово за бібліотечними об'єднаннями залишили, в основному, тільки методичну роботу та завдання підготовки та перепідготовки кадрів.

Постійним нападкам бібліотечні об'єднання піддавалися з боку профспілок, які інкримінували об'єднанням те, що вони будучи, по суті, громадськими організаціями, мають свої організаційні центри, незалежне виборне керівництво та намагаються перетворитися з методичних організацій в організації, які бажають взяти на себе керівництво всією бібліотечною роботою, підміняючи цим відповідні союзні органи, а в окремих випадках – намагаються взяти на себе завдання представництва щодо захисту економічних та інших інтересів бібліотечних працівників [15, с. 10-11]. Взаємини між профспілками та бібліотечними об'єднаннями протягом 1920-х рр. розвивалися суперечливо. На з'їзді в своїй доповіді Л. Коган зазначав, що на початку 1920-х рр. на прагнення бібліотечних об'єднань співпрацювати з профспілками, керівники Робосу (Робітники освіти) відповідали, що рішення професійних питань не стосуються функціональних обов'язків членів об'єднань. У 1925-1926 рр. відносини між бібліотечними об'єднаннями та профспілками дещо покращилися, що відразу стало помітно у підвищенні активності бібліотечних працівників [12, с. 52]. Л. Коган в доповіді зазначав про своє гарне враження від виступу голови профспілки Робос О. Мізерницького та доповіді представника цієї профспілки І. Слуцкіна, на основі яких можна було зробити такий висновок: те, що бібліотечним об'єднанням раніше заборонялося, тепер ставиться їм в обов'язки, що свідчить про їхню життєву стійкість та ефективність. Проте, що у 1922-1923 рр. вважалося в діяльності бібліотечних об'єднань природним і прийнятним в тогочасних умовах бібліотечної та політосвітньої роботи, в 1925-1926 рр. вже було, певною мірою, застарілим та могло зашкодити цій роботі. У доповіді І. Слуцкіна про питання покращення матеріального стану, нормування та охорону праці бібліотекарів, зазначалося про посилення уваги профспілки до діяльності бібліотечних об'єднань щодо професійно-виробничих питань [12, с. 51]. На з'їзді було констатовано, що бібліотечні об'єднання не намагаються замінити профспілки. Мова йшла тільки про пошуки шляхів раціональних взаємин. В своїй доповіді Л. Коган зазначав, що бібліотечні об'єднання повинні працювати разом з профспілкою та спиратися на єдиний потужний колектив, що ґрунтується на добровільних товариських засадах та колективне опрацювання всіх організаційних і методичних питань бібліотечної справи, вивчення побуту та бібліотечного виробництва, проте, невдовзі, відносини між бібліотечними об'єднаннями та профспілкою Робос знову погіршилися. Профспілка бажала залишити за об'єднаннями лише методичну роботу та перепідготовку кадрів. Побачивши в об'єднаннях мало не контрреволюційні організації, Всеукраїнська бібліотечна нарада, що була скликана ВУРПС (Всеукраїнська рада

професійних спілок) у березні 1927 р., прийняла резолюцію, де рекомендувалося ліквідувати бібліотечні об'єднання як нікчемні, «кастові, якщо не гірше, організації». Така тактика по відношенню до бібліотечних об'єднань, хоча і не була типовою, яскраво відображала загострення пристрастей навколо проблем їхнього функціонування [4, с. 57-61]. Офіційна думка неодноразово фіксувала у відповідних документах, що «обговорення питань організаційного політосвітнього характеру, політпідготовки не повинно входити до діяльності бібліотечних об'єднань», за якими залишаються здебільшого методичні питання [23, с. 4]. Таким чином, бібліотечні об'єднання переставали бути професійними громадськими організаціями та поступово трансформувалися у методичні органи. На вищезгаданій Всеукраїнській бібліотечній нараді ВУРПС (1927) було засуджено рішення Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників про бібліотечні об'єднання як «безумовну політичну помилку», що загрожує створенням «особливої касты культпрацівників-фахівців» із бібліотекарів. Найбільше занепокоєння викликала виборність в об'єднаннях бібліотечних органів. На нараді лунали виступи проти бібліотечних об'єднань як організацій, що перейняли традиції дореволюційної «Просвіти». Повідомлялося також, що Наркомосвіти підготував резолюцію, яка скасовує рішення Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників про роботу бібліотечних об'єднань [18, с. 40-41].

В нормативно-інструктивних документах поступово замінювалася назва «бібліотечні об'єднання» на «бібліотечні ради», які існували ще на початку 1920-х рр. Наприклад, в 1922 р. розвитку коопераційних засад бібліотечної та методичної роботи сприяла реалізація резолюції Харківської губернської бібліотечної наради щодо створення бібліотечних рад (при центральних, районних та волосних книгозбірнях), введення у повітові центральні ради представників від волосних бібліотечних установ, скликання губернських бібліотечних конференцій та ін. При Харківській громадській бібліотеці була організована Міська бібліотечна рада, а згодом – Рада пересувних бібліотек та Об'єднання дитячих бібліотек (1925 р.). Підтримувалися постійні зв'язки з бібліотечним об'єднанням наукових бібліотек Харкова, створеного наприкінці 1925 р., яке на правах секції входило до загальноміського бібліотечного об'єднання [13, с. 14]. На початку 1926 р. при Харківському бібліотечному об'єднанні наукових бібліотек практикувалися окрім гуртків, курсів та семінарів, обмін досвідом роботи клубних бібліотек, хат-читалень та інших видів бібліотек [24, с. 54]. Остаточна методична спрямованість діяльності об'єднань була закріплена в інструкції Головополітосвіти «Про роботу бібліотечних нарад» (1927), де було замінено саму назву «бібліотечне об'єднання» на «бібліотечні наради» та чітко визначено її сутність і функції [21, с. 9-10]. В офіційних документах бібліотечна нарада (рада) визначалася як одна з форм організації методичної роботи бібліотек і систематичного підвищення кваліфікації бібліотекарів, завданням якої були: опрацювання методичних питань бібліотечної справи; під-

няття кваліфікації бібліотекарів шляхом вирішення актуальних питань бібліотечної справи; організація планової допомоги міських бібліотекарів сільським та ін. За інструкцією, виборна президія, як керівний орган, скасовувалася [20, с. 63]. Таким чином, бібліотечні об'єднання наприкінці 1920-х рр. перестали бути організаційно-професійними громадськими організаціями, остаточно трансформувалися в методичний орган.

В цілому, бібліотечні об'єднання прагнули до професійної консолідації та сприяли розвитку бібліотечної справи в країні. Однак діяльність об'єднань щодо захисту економічних та юридичних прав бібліотекарів, спроби поліпшити умови їхньої праці та побуту весь час зустрічали протидію з боку профспілок. Уповноважені вирішувати деякі організаційно-адміністративні питання, бібліотечні об'єднання, фактично, були позбавлені самостійного статусу, юридичних прав і матеріальної бази для реалізації завдань з управління бібліотечною справою. Основною причиною, яка ускладнювала подальший розвиток бібліотечних об'єднань як громадських професійних організацій, була сувора регламентація їхньої діяльності та контроль з боку органів управління бібліотечною справою. Вимоги керівних органів політосвіти щодо уніфікації форм, методів, планів роботи та організаційних структур бібліотечних об'єднань, централізація управління бібліотечною справою стримували творчу ініціативу та професійну активність бібліотечних працівників. Подальшому розвитку об'єднань заважала також недостатньо чітко визначена функціональна спрямованість їхньої діяльності, що спричиняло дублювання ними окремих функцій органів політосвіти і профспілок.

В заключній промові на Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників завідувач клубно-бібліотечним відділом Головополітосвіти І. Розенгауз (1896-1938) підкреслив важливість результатів, теоретичних та практичних висновків з'їзду, особливо тих, що мають методологічне значення для розвитку бібліотечного будівництва в Україні. Відмічалось про велику значущість та актуальність рішень, що стосувалися провідних напрямів розвитку бібліотечної справи, в тому числі розвитку діяльності бібліотечних об'єднань. У деяких постановках, інструкціях та й, безпосередньо, у практичних заходах бібліотечного будівництва в Україні протягом другої половини 1920-х рр. послідовно втілювалися ідеї та рішення, що були прийняті делегатами Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників 1926 р., зокрема з питань організації та функціонування бібліотечних об'єднань. Як вже зазначалося, у Київському бібліотечному об'єднанні були навіть створені спеціальні комісії з опрацювання резолюцій з'їзду у справі вивчення читача та пересувної роботи. При обговоренні діяльності бібліотечних об'єднань вільний обмін думок та жваві дискусії, що відбувалися на з'їзді, стимулювали певні творчі пошуки та своєрідні «професійні відкриття», що призводили до консолідації рішень і прийняття виваженої резолюції з діяльності бібліотечних об'єднань, що дало змогу зафіксувати ефективні напрями їхньої роботи та розкрити певні недоліки. Професійні дискусії делегатів з'їзду, що проходили в творчій та відносно

демократичній атмосфері сприяли кращому розумінню завдань бібліотечних об'єднань, вирішення яких було життєво важливим для розвитку бібліотечної справи того часу.

На Першому Всеукраїнському з'їзді бібліотечних робітників було констатовано, що бібліотечні об'єднання напрацювали і впровадили в практичну діяльність різні форми організаційної роботи, різноманітні засоби і методи вирішення та реалізації професійних завдань, використовували багатий арсенал демократичних механізмів постановки і вирішення багатьох питань бібліотечного будівництва. В цілому, делегати з'їзду позитивно оцінили роботу бібліотечних об'єднань та намітили певні шляхи розвитку їхньої діяльності. Головними досягненнями роботи бібліотечних об'єднань, які були, по суті, громадсько-професійними структурами, що виконували організаційно-координаційні та методичні функції, як зазначалося на з'їзді, були: формування та розвиток у бібліотекарів професійних навичок; підвищення ефективності роботи міських бібліотек шляхом організації та координації їхньої діяльності; налагодження системи методичної допомоги бібліотекам різних типів і видів, зокрема сільським бібліотекам; сприяння організації науково-дослідної роботи бібліотек. У другій половині 1920-х рр. у бібліотечних колах все частіше висловлювалися про необхідність залучення бібліотечних об'єднань до науково-дослідної роботи [24, с. 56]. Проте в цей час поступово змінювалася внутрішня політика радянської держави. Партійно-бюрократичний апарат радянського уряду встановлював поступово жорсткий контроль за всіма сферами політичного, громадського та професійного життя суспільства, зокрема, значною мірою, це стосувалося такої сфери як бібліотечна справа, де, як і в інших галузях, в зазначений період відбувався перехід від більш-менш демократичних форм соціально-професійної діяльності до централізації управління та уніфікації форм і методів суспільного виробництва та праці. Отже, поступово бібліотечні об'єднання як громадські організації, поступалися державним установам спочатку управлінськими та координуючими функціями, а потім професійними та методичними, доки зовсім не припинили своєї діяльності у 1930-х рр.

Список використаних джерел та літератури:

1. *Бажанов Б.* Что и как должны делать библиотечные объединения / Б. Бажанов // Красный библиотекарь. – 1926. – № 6. – С. 51-62.
2. *Балика Д.* Перший Всеукраїнський Бібліотечний з'їзд / Д. Балика // Бібліологічні вісті. – 1926. – Ч. 1 (10). – С. 79-80.
3. *Вугман И.* Библиотечные объединения и ассоциация библиотек : (по поводу статьи т. Бажанова) / И. Вугман // Красный библиотекарь. – 1925. – № 6. – С. 57-59.
4. *Доблер Ф.* Поход против библиотечных объединений / Ф. Доблер // Красный библиотекарь. – 1927. – № 5. – С. 57-61.
5. *Доблер Ф.* Цели и задачи библиотечных объединений в 1926-27 гг. / Ф. Доблер // Красный библиотекарь. – 1926. – № 11. – С. 13-24.
6. *Звездин В.* Изучение книги в библиотечных объединениях / В. Звездин, В. Поляков // Красный библиотекарь. – 1926. – № 2. – С. 1-11. – Приложение.
7. *Звездин В.* К методике работы библиотечных объединений: итоги и перспективы / В. Звездин // Красный библиотекарь. – 1925. – № 3. – С. 42-48.

8. *Звездин В.* Как же вести работу объединения : (По поводу ст. т. Бажанова в №1 «Красного библиотекаря» за 1925 г.) / В. Звездин // Красный библиотекарь. – 1925. – № 4. – С. 66-72.
9. *Казакевич А.* Работа деревенских секций уездных библиотечных объединений / А. Казакевич, А. Пермский // Красный библиотекарь. – 1926. – № 4. – С. 1-16. – Приложение.
10. *Капустіна Н.* Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотекарів: погляд через 80 років / Н. Капустіна // Королівські читання 2006 : матеріали наук.-практ. конф. ХДНБ (Харків, 6 жовтня 2006 р.). – Харків : ХДНБ, 2006. – С. 61-67.
11. *Коган Л.* [Одеське бібліотечне об'єднання] / Л. Коган // Бібліологічні вісті. – 1926. – № 3. – С. 90-91. – Хроніка.
12. *Коган Л.* О библиотечных объединениях / Л. Коган // Красный библиотекарь. – 1926. – № 7. – С. 51-55.
13. *Куніч О. П.* Методична робота ХДНБ ім. В. Г. Короленка : становлення, тенденції розвитку / О. П. Куніч // Методична діяльність бібліотек : традиції, інновації, перспективи : матеріали регіон. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю відділу бібліотекознавства (Харків, 2 листопада 2004 р.) / уклад. О. П. Куніч, Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2005. – С. 3-38.
14. *Лукашенко П.* Народна освіта на Київщині на 10 річницю Жовтня / П. Лукашенко // Бюлетень Київської окружної інспектури народної освіти. – 1927. – № 6. – С. 5-13.
15. *Маймистов А. Р.* Почему мы против библиотечных объединений? / А. Р. Маймистов // Культработник. – 1927. – № 6. – С. 10-19.
16. О подготовке и переподготовке библиотечных работников : Инструкция // Программные материалы о подготовке и повышении квалификации ликвидаторов неграмотности, библиотекарей и клубных работников. – М., 1925. – С. 27-31.
17. *Онищенко О.* Бібліотечна справа в Україні ХХ ст. : 1917-1931 рр. / О. Онищенко, Л. Дубровіна // Бібліотечний вісник. – 2005. – № 3. – С. 3-16.
18. *Рабицев Н.* Больные вопросы библиотечной работы профсоюзов : доклад на Всеукраинском библиотечном совещании / Н. Рабицев. – Харків : Вид. «Украинский рабочий», 1927. – 128 с.
19. Резолюції та постанови Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних робітників 1-6 червня 1926 р. / НКО УСРР, Клубно-бібліотечний відділ. – Харків, 1927. – 91 с.
20. *Рубанова Т. Д.* Библиотечные объединения 20-х гг.: уроки истории / Т. Д. Рубанова // Советское библиотечное ведение. – 1991. – № 2. – С. 59-63.
21. *Рубанова Т. Д.* Профессиональные библиотечные объединения в СССР : история формирования и современное состояние : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т. Д. Рубанова. – М., 1991. – 16 с.
22. *Смушкова М. К.* вопросу о библиотечных объединениях / М. Смушкова // Красный библиотекарь. – 1924. – № 2-3. – С. 11-14.
23. *Смушкова М.* Методические конференции о работе библиотечных объединений / М. Смушкова // Красный библиотекарь. – 1926. – № 9. – С. 3-10.
24. *Солоїденко Г.* Історія створення та організація діяльності бібліотечних об'єднань та асоціацій в Україні / Г. Солоїденко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Бібліотека Національної академії наук України : історія і сучасність / відп. за випуск А. А. Свобода, Г. І. Солоїденко ; редкол. О. С. Онищенко [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. АБУ. – Київ, 2006. – Вип. 15. – С. 48-63.
25. *Ступак В. Л.* Діяльність Київського бібліотечного об'єднання у 20-х роках ХХ ст. / В. Л. Ступак // Історія бібліотечної справи в Україні : зб. наук. пр. – Київ, 1995. – Вип. 1. – С. 24-29.
26. *Трач Ю.* Фахові товариства та їх роль у професійному розвитку бібліотекарів України в 20-ті роки / Юлія Трач // Вісник Книжкової палати. – 1998. – № 12. – С. 26-29.
27. Українська секція при Одеському бібоб'єднанні // Бібліологічні вісті. – 1925. – № 1/2. – С. 164. – Хроніка
28. *Фридьєва Н.* К вопросу о работе методической секции библиотечного объединения / Н. Фридьєва // Красный библиотекарь. – 1926. – № 6. – С. 62-75.
29. *Фридьєва Н.* Кабинет библиотекаря в Киеве / Н. Фридьєва // Красный библиотекарь. – 1925. – № 12. – С. 71-76.
30. *Фридьєва Н.* Київське бібліотечне об'єднання / Н. Фридьєва // Бібліологічні вісті. – 1926. – № 4. – С. 89-91.
31. *Шнеерсон З.* Постановка работы по изучению читателя в библиотечных объединениях / З. Шнеерсон // Красный библиотекарь. – 1926. – № 1. – С. 1-14. – Приложение.
32. *Я. К.* Всеукраинский библиотечный съезд / [Яков Керекез] // Красный библиотекарь. – 1926. – № 7. – С. 65-66.

Надійшла 27.10.2016 р.

В. Ю. Соколов,

кандидат исторических наук, главный библиотекарь
Национальной парламентской библиотеки Украины
ул. М. Грушевского, 1, г. Киев, 01008, Украина
тел.: (044) 278 85 12
e-mail: socolv@i.ua

**ВОПРОС О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕЧНЫХ
ОБЪЕДИНЕНИЙ НА ПЕРВОМ ВСЕУКРАИНСКОМ СЪЕЗДЕ
БИБЛИОТЕЧНЫХ РАБОТНИКОВ (1926): РЕШЕНИЯ
И ТРУДНОСТИ ВОПЛОЩЕНИЯ (К 90-ЛЕТНЕМУ ЮБИЛЕЮ
СЪЕЗДА)**

На основе анализа резолюций Первого Всеукраинского съезда библиотечных работников (1926), а также научных публикаций, исследовано содержание и сущность докладов и обсуждений делегатами съезда вопроса о библиотечных объединениях, а также значение его решений для развития как самих библиотечных объединений, так и библиотечного дела в Украине в целом. В статье в общих чертах исследованы особенности создания и функционирования библиотечных объединений и их место в библиотечном строительстве во второй половине 1920-х гг.

Ключевые слова: 1920-е гг., Украина, библиотечное дело, история библиотечного дела, библиотечные съезды, библиотечные объединения, Первый Всеукраинский съезд библиотечных работников.

V. Iu. Sokolov,

CandSc (History), Chief Librarian
National Parliamentary Library of Ukraine
1, M. Hrushevskoho St., Kyiv, 01008, Ukraine
Tel.: (044) 278 85 12;
e-mail: socolv@i.ua

**QUESTIONS ABOUT THE ACTIVITIES OF LIBRARY
ASSOCIATIONS AT THE FIRST NATIONAL CONGRESS
OF LIBRARY WORKERS (1926): DECISION AND
IMPLEMENTATION DIFFICULTIES (THE 90TH ANNIVERSARY
OF CONGRESS)**

Summary

The purpose of the article is to study the historical background, socio-political and cultural factors of the establishment and operation of library associations; study the meaning and essence of the presentations and discussions, the issue of development of library associations in Ukraine at the First National Congress of library workers in 1926 and studies their influence on the development of libraries in Ukraine in the second half of the 1920 years overall. In his scientific work by extensive use of

historical-comparative, historical and genetic, statistical, chronological, biographical research methods, the method of diachronic analysis.

The article describes the social and cultural conditions of the library associations main stages of development and features of their operation; disclosed value of their work in coordinating the work of libraries; analyzed the characteristic shape and features of these socio-professional organizations training and retraining of library staff. The author found that the success of a development and library associations have sought to consolidate and promote professional scatter libraries in the country were limited initially counteraction on the part of trade unions, and in the future and the governing bodies of political education.

The author analyzed and proved that the library association worked out and implemented in practice various forms of organizational work, a variety of means and methods of solution and implementation of professional tasks, using a rich arsenal of democratic mechanisms and raising many issues of library building that was positively evaluated by delegates from 'ride. The main areas of library associations were: formation and development of professional skills of librarians; improving the efficiency of urban libraries through the organization and coordination of their activities; establishing a system of methodological assistance to libraries of different types and species, particularly rural libraries; promotion of scientific research, cultural, and educational activities libraries. However, in the late 1920 years Party and Soviet government bureaucracy gradually established tight control over all aspects of political, social and working life of society, of course, way into the library association and forced them to give in slowly at first managerial government agencies and coordinating functions, and professional and methodical, while not stop its activities in the early 1930 years.

Keywords: 1920s., Ukraine, librarianship, history of librarianship, Library Congress, library associations, First All-Ukrainian Congress of library workers.

References

- [1] Bazhanov B. Chto i kak dolzhny delat bibliotechnye obedineniya [What and how have to do library association]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 6, pp. 51-62.
- [2] Balyka D. Pershyi Vseukrainskyi Bibliotechnyi z'izd [First All-Ukrainian Congress Library]. *Bibliolohichni visti [Library news]*. 1926, no. 1(10), pp. 79-80.
- [3] Vugman I. Bibliotechnye obedineniya i assotsiatsiya bibliotek: (po povodu stati t. Bazhanova) [Library Union and the Library Association: (about the article of Bazhanov.)]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1925, no. 6, pp. 57-59.
- [4] Dobler F. Pokhod protiv bibobedineniy [The campaign against the library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1927, no. 5, pp. 57-61.
- [5] Dobler F. Tseli i zadachi bibobedineniy v 1926-27 gg. [The purposes and problems of library associations in 1926-27.]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 11, pp. 13-24.
- [6] Zvezdin V., Polyakov V. Izuchenie knigi v bibliotechnykh obedineniyakh [The study of books in the library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 2, pp. 1-11.
- [7] Zvezdin V. K metodike raboty bibliotechnykh obedineniy: itogi i perspektivy [To the method of work of library associations: results and prospects]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1925, no. 3, pp. 42-48.
- [8] Zvezdin V. Kak zhe vesti rabotu obedineniya [How to conduct association work]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1925, no. 4, pp. 66-72.
- [9] Kazakevich A., Permskiy A. Rabota derevenskikh sektsiy uezdnykh bibobedineniy [Work of rural sections of district library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 4, pp. 1-16.
- [10] Kapustina N. Pershyi Vseukrainskyi z'izd bibliotekariv: pohliad cherez 80 rokiv [First All-Ukrainian congress of librarians: a look in 80 years]. *Korolenkivski chytannia 2006 : materialy naukovo-praktychnoi konferentsii [Korolenkovski readings 2006: materials of the HGNB scientific and practical conference]*. Kharkiv, 2006, pp. 61-67.

- [11] Kohan L. Odeske biblioteczne obiednannia [Odessa library association]. *Bibliolohichni visti [Bibliological news]*. 1926, no. 3, pp. 90-91.
- [12] Kogan L. O bibliotecznykh obedineniyakh [About library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 7, pp. 51-55.
- [13] Kunych O. P. Metodichna robota KhDNB imeni V. H. Korolenka: stanovlennia, tendentsii rozvytku [Methodical work KSSL by V. G. Korolenko: formation, development trends]. *Metodychna diialnist bibliotek: tradytsii, innovatsii, perspektivy: materialy rehionalnoi naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoj 100-richchii viddilu bibliotekoznavstva [Methodical activity of libraries: traditions, innovations, perspectives: Materials of regional scientific conference devoted to the 100th anniversary of the Department of Library Science]*. Kharkiv, 2005. pp. 3-38.
- [14] Lukashenko P. Narodna osvita na Kyivshchyni na 10 richnytsiu Zhovtnia [National education in Kiev region for the 10th anniversary of October]. *Biuletyn Kyivskoi okruzhnoi inspektsii narodnoi osvity [Bulletin of the Kiev district inspectorate of national education]*. 1927, no. 6, pp. 5-13.
- [15] Maymistov A. R. Pochemu my protiv bibliotecznykh obedineniy? [Why we against library associations?]. *Kultrabotnik [Person in charge of cultural and educational activities]*. 1927, no. 6, pp. 10-19.
- [16] O podgotovke i perepodgotovke bibliotecznykh robotnikov: Instrukttsiya [About training and retraining of library workers: Instruction]. *Programmnye materialy o podgotovke i povyshenii kvalifikatsii likvidatorov negramotnosti, bibliotekarey i klubnykh robotnikov [Program materials about preparation and professional development of liquidators of illiteracy, librarians and club workers]*. M., 1925, pp. 27-31.
- [17] Onyshchenko O., Dubrovina L. Biblioteczna sprava v Ukraini 20 st.: 1917-1931 rr. [Library science in Ukraine in the 20th centuries: 1917-1931.]. *Bibliotecznyi visnyk [Library messenger]*. 2005, no. 3, pp. 3-16.
- [18] Rabichev N. *Bolnye voprosy bibliotечноy raboty profsoyuzov: Doklad na Vseukrainskom bibliotечnom soveshchani [Sore points of library work of labor unions: The report at the All-Ukrainian library meeting]*. Kharkiv, 1927, 128 p.
- [19] *Rezolyutsii ta postanovi Pershogo Vseukrainskogo z'izdu bibliotечnykh robotnikov 1-6 chervnya 1926 r. [Resolutions and resolutions of the First All-Ukrainian congress of library workers on June 1-6, 1926]*. Kharkiv, 1927, 91 p.
- [20] Rubanova T. D. Bibliotecznye obedineniya 20-kh gg.: uroki istorii [Library associations of the 20th years: history lessons]. *Sovetskoe bibliotekovedenie [Soviet library science]*. 1991, no. 2, pp. 59-63.
- [21] Rubanova T. D. *Professionalnye bibliotecznye obedineniya v SSSR: istoriya formirovaniya i sovremennoe sostoyanie [Professional library associations in the USSR: history of formation and current state]*. M., 1991, 16 p.
- [22] Smushkova M. K voprosu o bibliotecznykh obedineniyakh [To the question of library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1924, no. 2-3, pp. 11-14.
- [23] Smushkova M. Metodicheskie konferentsii o rabote bibliotecznykh obedineniy [Methodical conferences about work of library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 9, pp. 3-10.
- [24] Soloidenko H. Istoriia stvorennia ta orhanizatsiia diialnosti bibliotecznykh obiednan ta asotsiatsii v Ukraini [History of creation and the organization of activity of library group and associations in Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: Biblioteky Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy: istoriia i suchasnist [Scientific works of Vernadsky National library of Ukraine: Libraries of National academy of Sciences of Ukraine: history and present]*. Kyiv, 2006, no. 15, pp. 48-63.
- [25] Stupak V. L. Diialnist Kyivskoho bibliotечnoho ob'iednannia u 20-kh rokakh 20 st. [Activity of the Kiev library association in the twenties of 20th century.]. *Istoriia bibliotечноy spravy v Ukraini [History of library science in Ukraine]*. Kyiv, 1995, no. 1, pp. 24-29.
- [26] Trach Iu. Fakhovi tovarystva ta yikh rol u profesiinomu rozvytku bibliotekariv Ukrainy v 20-ti roky [Professional societies and their role in professional development of librarians of Ukraine in the 20s years]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty [Bulletin of Book chamber]*. 1998, no. 12, pp. 26-29.
- [27] Ukrainska sektsiia pry Odeskomu bibobiednanni [The Ukrainian section at the Odessa library association]. *Bibliolohichni visti [Library news]*. 1925, no. 1/2, pp. 164.
- [28] Frideva N. K voprosu o rabote metodicheskoy sektsii bibobedineniya [To the question of work of methodical section of library association]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 6, pp. 62-75.
- [29] Frideva N. Kabinet bibliotekarya v Kieve [The librarian's office in Kiev]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1925, no. 12, pp. 71-76.
- [30] Frydieva N. Kyivske biblioteczne obiednannia [Kiev library association]. *Bibliolohichni visti [Library news]*. 1926, no. 4, pp. 89-91.
- [31] Shneerson Z. Postanovka raboty po izucheniyu chitatelya v bibliotecznykh obedineniyakh [Statement of work on studying of the reader in library associations]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 1, pp. 1-14.
- [32] Ya. K. Vseukrainskiy bibliotечnyy sezd [All-Ukrainian library congress]. *Krasnyy bibliotekar [Red librarian]*. 1926, no. 7, pp. 65-66.